

Informatie, interventies
en praktijkvoorbeelden

Bij preventie van dakloosheid

Annabel Scheepers

Linda van den Dries

Judith Wolf

Colofon

Uitvoering	Annabel Scheepers Linda van den Dries Judith Wolf
Opmaak	Michelle Leiwakabessy

Maak vooral gebruik van deze bijlage. En graag met de juiste bronvermelding, nl.:

Scheepers, A.L., Dries, L. van den, Wolf, J.R.L.M. (2022). Informatie, interventies en praktijkvoorbeelden bij preventie van dakloosheid. Bijlage bij de uitgaven van de Preventie Alliantie. Nijmegen: Impuls, Radboudumc.

© 2022 Impuls - Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg, Radboudumc Nijmegen.

Preventie
Alliantie

Introductie

Als je aan de slag wilt met preventie van sociale uitsluiting en dakloosheid dan wil je als gemeente en samenwerkingspartners gebruik maken van overzichten en handreikingen, interventies en praktijkvoorbeelden. In deze bijlage is dit samengebracht, ter inspiratie en ondersteuning bij de preventieopgave.

Waarvoor en voor wie is de bijlage?

De bijlage is bedoeld als aanvulling op de uitgaven van de Preventie Alliantie (www.preventie-alliantie.nl) nl.:

- [Het Beleidskader Sociale inclusie](#)
- [Tien actiepunten bij preventie van dakloosheid](#)
- [Informatieblad uitstroom uit instelling voor jeugdzorg](#)
- [Gids bij uitstroom uit beschermd wonen: 'Naar een thuis in de wijk'](#).
- Gids voor preventie van dakloosheid: 'Iedereen heeft toekomst met een thuis'. Verwacht oktober 2022.

Deze bijlage is bedoeld voor gemeenten, organisaties en personen (van onder meer maatschappelijke ondersteuning, maatschappelijke opvang, GGZ- en verslavingszorginstellingen en woningcorporaties) die beleidsmatig of in de uitvoering betrokken zijn bij het terugdringen van uitsluiting en dakloosheid. Ook voor belangenorganisaties van cliënten en van familie kan deze gids nuttig zijn.

Verantwoording van de informatie

Deze bijlage geeft geen volledig beeld van alles wat aan informatie, interventies en praktijkvoorbeelden voor preventie van uitsluiting en dakloosheid beschikbaar is. Dat is vrijwel ondoenlijk. Inzet was een actueel beeld te geven van wat er zoal is, met een overzicht van relevante interventies. De werkwijze en verantwoording van deze inventarisatie staan beschreven in het laatste hoofdstuk van deze bijlage.

Ordenen van de informatie

Bij het ordenen van alle informatie in deze bijlage is het beleidskader sociale inclusie van de Preventie Alliantie als kapstok gebruikt. Dit beleidskader kan inzicht geven in de opgave om te werken aan structurele pijlers en condities voor inclusie in de samenleving, en dus voor preventie van uitsluiting en dakloosheid. Het beleidskader omvat vier pijlers die elk bestaan uit condities voor een stabiel thuis en een goed leven. Deze pijlers zijn elk gekoppeld aan een huisvestingsopgave, richten zich op verschillende doelgroepen en domeinen en betreffen verscheidene vormen van preventie. Het gaat om: bestaanscondities, zorg, herstelzorg en inclusief wonen.

Gebruik van de bijlage

Op pagina 2 en 3 zijn de vier pijlers van sociale inclusie opgenomen (bestaanscondities, zorg, herstelzorg en inclusief wonen). Om direct naar een bepaalde pijler te gaan, klik je op de titel van de pijler. Dit werkt ook bij de vijf condities van bestaanszekerheid. Bij vrijwel alle informatie in de bijlage is een link beschikbaar naar de oorspronkelijke uitgaven. Deze links herken je aan de blauwe, onderstreepte tekst. De links worden geopend door er op te klikken. De informatie per pijler is zoveel mogelijk gebundeld naar: 1) landelijk beschikbare informatie, 2) interventies met een duiding van de bewijsvoering en 3) praktijkvoorbeelden.

Voor preventie van dakloosheid

Bestaanscondities pag. 5

De vijf condities die nodig zijn voor een stabiel thuis en een goed leven.

Gezondheid

Gezondheid en zelfregie zijn cruciaal om in de samenleving mee te kunnen doen, om de doelen te bereiken die voor de zorg voor jezelf, je bestaan en voor je relaties met anderen nodig zijn. Gezondheid en zelfregie vormen de hoeksteen van een goed leven en dragen bij aan persoonlijke groei.

Wonen

De basis van een goed en stabiel thuis is passende duurzame huisvesting.

Inkomen

Voldoende en voorspelbaar inkomen bepaalt in hoge mate de woonstabiliteit van mensen. Het is een noodzakelijke conditie om in de samenleving mee te doen.

Activiteiten

Voor een goed leven is deelname aan activiteiten, een plezierige vrije tijdsbesteding, scholing en/of (vrijwilligers)werk wezenlijk. Anders missen mensen vaak dagstructuur, ontmoetingen met andere mensen en een gevoel van zingeving.

Relaties

Positieve verbindingen met anderen is een basisbehoefte. Erbij horen is noodzaak. En een steunende gemeenschap.

Voorzorg pag. 12

Voorzorg omvat proactieve signalering en vroegtijdige ondersteuning van mensen die door een opeenstapeling van risico- en stressfactoren de greep op hun bestaan en de geborgenheid van hun (t)huis (dreigen te) verliezen en/of te maken hebben met onzekere of ontoereikende huisvesting. Doel is het behouden van een thuis.

Herstelzorg pag. 15

Herstelzorg omvat ondersteuning van mensen die achterop zijn geraakt, moeite hebben om zichzelf te handhaven in de samenleving en voor een goed leven extra steun nodig hebben. Het gaat om mensen die in de wijk wonen, mensen die uitstromen uit een verblijfsinstelling en om mensen die op straat verbleven. Doel is het borgen van een beschermd thuis en voorkomen van dakloosheid.

Inclusief wonen pag. 19

Inclusief wonen omvat soorten woonplekken in de gemeenschap. Het gaat specifiek om woonplekken voor mensen met een acute woonvraag als gevolg van verlies van onderdak en om beschermde woonplekken in de wijk o.a. voor mensen die vertrekken uit een verblijfsinstelling. Doel is passende, duurzame huisvesting

Gezondheid

Landelijk beschikbaar

- [Kansrijke Start](#) is een initiatief van het ministerie van VWS, gemeenten, partijen uit de geboortezorg en de Jeugdgezondheidszorg met als doel zoveel mogelijk kinderen in kwetsbare situaties een kansrijke start te geven.
- [Loketgezondleven.nl](#): een interventie databank voor leefstijlinterventies opgezet door de afdeling Gezond Leven van het RIVM.
- [Mentale gezondheid en preventie](#) is een programma van het Trimbos-instituut dat kennis en (publieks)informatie biedt voor het versterken van de mentale gezondheid en preventie van depressie, angststoornissen en suïcide.
- Recent (2022) heeft het RIVM een [overzicht](#) gepubliceerd van effectieve interventies en beleid bij mentale gezondheid en preventie (geordend per levensfase), met informatie over de economische baten van promotie en preventie.
- [Gezond-In](#) is een programma van Pharos en Platform 31 e.a. dat kennis, handvatten en tools biedt voor een gecombineerde aanpak van armoede, schulden en gezondheid. Pharos biedt ook [trainingen](#) voor gezondheidsbevordering.
- [GGZ in de wijk](#) van Movisie biedt een verzameling infographics voor gemeenten met tips en suggesties voor de ondersteuning in de wijk van mensen met psychische kwetsbaarheid.
- De infographic [eHealth - Versterken van participatie en eigen regie](#) van de Impuls Werkplaats biedt een verzameling van eHealth programma's en tools op de condities die essentieel zijn voor een goed leven.

Interventies

- [Snelbeterinjevel.nl](#): een erkende, effectieve interventie in de vorm van een begeleidende online zelfhulpwebsite. Deze richt zich op het aanpakken van stress-, pieker- en slaapklasten.
- [KopOpOuders Online](#): erkende, kansrijke interventie van het Trimbos-instituut waarbij de opvoedcompetentie van ouders met psychische en/of verslavingsproblematiek wordt vergroot om op die manier het psychosociaal welbevinden te verbeteren van KOPP/KOV- kinderen.
- [Online cursus Kopstoring](#): erkende, kansrijke interventie waarbij er online groepsbijeenkomsten voor jongeren van 16-25 jaar worden georganiseerd voor het leren omgaan met een ouder met psychische problemen, het verbreken van het sociaal isolement, het aanleren van vaardigheden om goed voor zichzelf te zorgen en het bevorderen van een reële kijk op zichzelf en de ouder.
- [KOPP-/KOV groepen](#): inspirerende interventie waarbij kinderen, pubers en adolescenten met een ouder (of ouders) met psychische en/of verslavingsproblematiek in groepsverband ondersteund worden. Het onderzoek hiernaar is in voorbereiding.

- Psycho-educatie omvat info & advies en voorlichting over klachten/ ziekten / stoornissen en hoe hiermee om te gaan, voor de personen die het treft en ook voor hun naasten (kinderen, ouders etc.). Een voorbeeld van erkende, effectieve psycho-educatie is een [cursus](#) voor naasten van volwassenen met psychische problemen die behoefte hebben aan ondersteuning bij het omgaan met hun naasten.
- [Mental Health First Aid](#) is een inspirerende cursus waarin deelnemers en andere betrokkenen informatie krijgen over de meest voorkomende psychische problemen, ze signalen van mentale klachten leren herkennen en leren hoe ze het gesprek over deze problemen en klachten kunnen aangaan.
- [Welzijn op recept](#) is een erkende, kansrijke interventie waarbij mensen met psychische klachten door de huisarts worden doorverwezen naar een welzijnsinterventie.

Praktijkvoorbeelden

- Platform [VoorGGZNaasten](#) van de gemeente Amsterdam is een platform met informatie en ondersteuning voor naasten van mensen met psychische problemen.
- [High Five](#) van de gemeente Nissewaard is een werkwijze om het welzijn van inwoners te vergroten en een fijne leefomgeving te creëren door het samenbrengen van inwoners, scholen, vereniging en bedrijven. Hierdoor ontstaat een sociaal netwerk dat inzet op preventie, saamhorigheid en actieve gemeenschapontwikkeling.
- [Lokaal Preventieakkoord](#) ‘Wij zijn groen, gezond en in beweging Nijmegen’ is een integrale aanpak waarbij wordt samengewerkt om de inwoners van Nijmegen gezonder te maken en, als ze ziek of kwetsbaar zijn, perspectief te bieden op een betekenis vol leven.

Wonen

Landelijk beschikbaar

- Het [Landelijk Convenant Vroegsignalering](#) heeft als doel het voorkomen van het verder oplopen van betalingsachterstanden, het hervatten van betalingsverplichtingen, het terugdringen van het aantal klanten met betalingsproblemen en het bieden van een toekomst zonder (problematische) schulden bij de vaste lasten partners. Hierbij willen partijen (dreigende) escalaties voorkomen, zoals de inzet van een deurwaarder, woningontruiming, afsluiting van drinkwater en energie, instroom in de Regeling wanbetalers i.k.v. de Zorgverzekeringswet, en tevens uitstroom uit die Regeling wanbetalers stimuleren.
- Het [CCV](#) (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid) heeft veel informatie en praktijkvoorbeelden verzameld voor de aanpak van overlast. Zie ook de [Procedure Overlast](#) ontwikkeld door HVO Querido (De Vries, 2015).
- Het [derde deel](#) van de Handreiking vroegsignalering van (huur)schulden van Platform 31 beschrijft hoe woningcorporaties hun dienstverlening effectiever en stress-sensitiever kunnen inrichten.

Interventies

- [Vroeg Eropaf](#) is een inspirerende interventie die in veel gemeenten wordt ingezet bij inwoners die betalingsproblemen hebben bij hun vaste lasten. Het gaat hierbij om schulden bij verhuurders, zorgverleners, energieleveranciers, en de dienst belastingen. Meldingen van betalingsachterstanden worden doorgezet aan zogenoemde Vroeg-Eropaf teams. Medewerkers van deze teams zoeken zo snel mogelijk contact met de

inwoners om hen te ondersteunen bij het oplossen van hun betalingsproblemen en het maken van betalingsafspraken met de schuldeisers. Verschillende [onderzoeken](#) laten zien dat Vroeg Eropaf een preventieve werking heeft met een financieel sterk positief rendement.

- [Erop af - Voorkomen Huisuitzetting](#) is een handreiking die kennis bundelt over preventie en interventie tijdens de verschillende fasen van een huisuitzetting (van beginnende betalingsproblemen tot de feitelijke huisuitzetting). Uitgangspunt is dat huisuitzetting in elke fase voorkomen kan worden. Zie ook: [Naar nul huisuitzettingen wegens schulden, maar hoe dan?](#) van Marc Räkeraers verbonden aan Stichting Eropaf.

Praktijkvoorbeelden

- In [de gemeente Tilburg](#) wordt – in het kader van ‘Vroeg Erbij’- op basis van signalen van woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars en drinkwaterbedrijven uit eigen beweging hulp aangeboden aan inwoners middels schriftelijk contact of huisbezoeken. De hulp is op vrijwillige basis en kan verschillen van een gesprek tot een langdurig schuldhulptraject.
- In het Amsterdamse project [Geregelde betalingen](#) gaat een seintje naar de gemeente wanneer huurders een betaalachterstand hebben. De gemeente gaat erop af en kijkt welke hulp nodig is, en zorgt er voor dat de corporatie hierna direct de lopende huur ontvangt. Dit sluit de weg naar betalingsachterstanden af. Lees [hier](#) meer over geregelde betalingen in het magazine ‘Iedereen onder een dak’.
- Bij de gemeente Meppel zijn met het [Convenant huisuitzettingen voorkomen](#) vanuit woningcorporatie Woonconcept afspraken gemaakt met alle betrokken partijen (gemeenten, welzijnsorganisaties en vrijwilligersorganisaties) om zo veel mogelijk huisuitzettingen te voorkomen. Door de samenwerking zijn de lijntjes kort en kan er efficiënter worden gehandeld.
- In [Amsterdam](#) is een aantal particuliere verhuurders dat bij een huurachterstand een goedkopere woning aanbiedt. Dit wordt alleen gedaan wanneer men verwacht dat de huurder de goedkopere woning voor langere termijn kan betalen.
- In Alkmaar zijn er vanuit woningcorporaties [wooncoaches](#) ingezet om achter de voordeur vertrouwen te winnen en zo situaties te stabiliseren gericht op het behouden van de woning.

Inkomen

Landelijk beschikbaar

- [Schouder Eronder](#) is een landelijk programma voor kennisontwikkeling, innovatie en professionalisering van de schuldhulp. Het is een samenwerking van de VNG, NVVK (Vereniging voor schuldhulpverlening en sociaal bankieren), Sociaal Werk Nederland, de Landelijke Cliëntenraad en Divosa.
- De [ArmoedeCoalitie](#) zorgt voor aandacht voor en inzicht in de armoedeproblematiek in de landelijke politiek. Kernthema's zijn: 1) zorg voor een toereikend inkomen; 2) stop onnodige verhoging schulden (zoals boetes op de zorgpremie als mensen de zorgpremie niet kunnen betalen) en 3) inzet van overheden op echte oplossingen voor problematische schulden (Lees meer in het [pamflet](#)).
- [Valente](#) (branchevereniging voor participatie, begeleiding en veilige opvang) investeert in een schuldenaanpak voor mensen in kwetsbare situaties en werkt aan:
 - Het [Themanetwerk](#) armoede en schulden

- Project aanpak Armoede en schulden: [E-learning](#) ter bevordering van eigen regie bij financiën.
- De handreiking [Maatwerk participatiewet voor dak- en thuisloze jongeren](#) van Divosa beschrijft de wettelijke kaders en mogelijkheden die de participatiewet biedt om maatwerk te leveren bij de ondersteuning van dak- en thuisloze jongeren.
- Het beleidskader betalingsregelingen van het Centraal Justitioneel Incassobureau (CJIB) biedt [betalingsregelingen](#) om tegemoet te komen aan mensen die een boete in delen willen betalen.
- Er is meer mogelijk bij vermeende fraude. Door een [wetswijziging](#) in de [Wet gemeentelijke schuldhulpverlening](#) hoeft, per 1 januari 2022, het hebben van fraudeschulden niet langer een afwijzingsgrond te zijn voor een schuldhulpverleningstraject.
- Het lectoraat Schulden en Incasso van de Hogeschool Utrecht heeft het [interventiepakket Patiënten met schulden](#) ontwikkeld. Dit pakket bevat verschillende materialen om huisartsen en praktijkondersteuners te helpen om schulden tijdig te signaleren, bespreekbaar te maken en mensen door te verwijzen.
- De handreiking [Zorgen over geld? Praten helpt!](#) geeft tal van tips bij het proactief benaderen en signaleren van schulden en voor het aangaan van het gesprek. De handreiking is ontwikkeld door de Hogeschool Utrecht in samenwerking met de gemeente Utrecht.

Interventies

- Een overzicht van inspirerende aanpakken en interventies bij armoede en schulden biedt het informatieblad van Impuls: [Interventies voor een doorbraak van chronische stress en armoede](#) en het dossier van Movisie: [Wat werkt bij de aanpak van armoede en schulden](#).
- [Stress-sensitieve hulpverlening](#) is een inspirerende interventie met als doel de ervaren stress te verminderen of het stressniveau in elk geval niet te laten oplopen. Dit kan bijvoorbeeld door praktische zaken laagdrempelig te maken of de wijze van bejegening zo veel mogelijk te laten aansluiten bij de inwoner.
- [Mobility Mentoring](#)[®] is een inspirerende, integrale coachingsaanpak (afkomstig uit Boston, USA) die de aanpak van armoede en schulden combineert met de laatste inzichten vanuit de hersenwetenschap over de effecten van schaarste en armoede op de hersenfuncties en daarmee op het functioneren van mensen. Het is een voorbeeld van stress-sensitieve hulpverlening en te gebruiken bij de begeleiding van mensen die hun financiële en sociale problemen willen aanpakken. [Onderzoek](#) van Platform31 toont eerste positieve resultaten van de inzet van Mobility Mentoring in Alphen aan den Rijn.

Praktijkvoorbeelden

- Het [Huishoudboekje](#) van de gemeente Utrecht biedt ondersteuning bij geldzaken aan inwoners die moeite hebben om het overzicht te houden en voor wie de gangbare schuldhulpverlening een te zwaar middel is. Het is een bijzondere manier van budgetbeheer waarbij de gemeente de vaste lasten betaalt uit het vaste inkomen. Dit bevordert het financieel inzicht en de financiële stabiliteit en voorkomt betalingsachterstanden.
- [Gewoon gratis geld](#) is een samenwerking van het Kansfonds, de Hogeschool van Amsterdam en diverse gemeenten (van 2021 tot 2024), waarbij gezinnen in armoede krijgen wat ze missen: geld. Tegelijkertijd wordt onderzocht wat een extra onvoorwaardelijke gift per maand oplevert voor een gezin in de bijstand.
- Diverse instellingen, zoals Stadsgeldbeheer Utrecht, FIBU Amsterdam en FINDIEN Den Haag, hebben veel ervaring met het bieden van [financiële begeleiding](#) aan cliënten. Zie voor informatie en tips ook de website van Valente [Schulden in de opvang](#).

- Gemeente Arnhem heeft sinds 2017 [een brede schuldenaanpak](#), gericht op preventie, vroegsignalering, schulden regelen en nazorg. Er wordt samengewerkt met ketenpartners en er is speciale aandacht voor jongeren en schulden.
- In de publicatie [Op weg naar een schuldenvrije generatie Rotterdammers](#) staat beschreven hoe de gemeente Rotterdam het aantal inwoners met problematische schulden wil terugdringen door middel van het nemen van een aantal vernieuwende maatregelen.
- Gemeente Amsterdam heeft zijn eigen [preferente positie](#) bij bijstandsschulden opgeheven. Dit houdt in dat de gemeente niet meer op een hoger schuldbedrag aanspraak kan maken dan andere schuldeisers, wat kan bijdragen aan het terugdringen van schulden bij inwoners.
- In Arnhem houden sociaal raadslieden van Stichting Rijnstad in verschillende wijkcentra en sportcentra [inloopspreekuren](#) voor mensen met weinig inkomen en vermogen. Inwoners kunnen hun hulpvragen ook online stellen. Dit gebeurt ook in veel andere gemeenten, zoals in Zutphen waar inwoners met weinig inkomen en vermogen zonder afspraak bij het [Juridisch Loket](#) voor gratis juridisch advies kunnen binnenlopen.
- [Bouwdepot](#) voor jongeren (Stichting Zwerfjongeren Nederland) geeft jongeren met een maandelijks inkomen de fundering om aan zichzelf en hun toekomst te bouwen. Het bouwdepot geeft gemeenten de mogelijkheid om maatwerk te leveren, bijvoorbeeld via een aanvulling uit de bijzondere bijstand.

Activiteiten

Landelijk beschikbaar

- Het convenant [Sterk Door Werk](#) dat door veel partijen is ondertekend (De GGZ, UWV, Cedris, Divosa, MIND, Valente, Stichting Samen Sterk zonder Stigma, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Mensen met Mogelijkheden, werkgeversvereniging AWWN en Zorgverzekeraars Nederland) gaat samenwerken aan duurzaam werk voor mensen met een psychische kwetsbaarheid.
- Om mensen met psychische kwetsbaarheid aan het werk te helpen als onderdeel van hun herstelproces bevordert de Programmaraad [Samen voor de klant](#) de samenwerking tussen GGZ en Werk & Inkomen. In diverse regio's, waaronder [Drechtsteden](#), [Helmond-De Peel](#), [Twente](#), [Zeeland](#) en [Zoetermeer](#) heeft de samenwerking tussen gemeenten en GGZ-instellingen (en zorgverzekeraars) al een impuls gekregen.

Interventies

- [Begeleid leren](#) is een erkende, effectieve interventie die jongeren tussen de 17 en 25 jaar met psychische beperkingen ondersteunt bij het (gaan) volgen van een reguliere opleiding. Meer informatie staat [hier](#).
- [Individuele Plaatsing en Steun](#) (IPS) is een erkende, effectieve interventie die mensen langdurige begeleiding biedt bij het vinden en behouden van betaald werk. Behandeling en arbeidsbegeleiding gaan hand in hand, waardoor - ook op de werkplek - gelijktijdig kan worden gewerkt aan herstel en re-integratie. Ondersteuning wordt zo lang als nodig geboden. Door IPS komen meer cliënten aan het werk dan wanneer ze worden ondersteund met een andere arbeidsintegratie methode (Van Erp, 2014).
- [Kansen op werk](#) is een erkende, kansrijke interventie die zich richt op het bevorderen van de arbeidsparticipatie (betaald regulier werk) van mensen met een psychische aandoening. De aanpak richt zich

op het werkfit maken van mensen en biedt deelnemers een werkervaringsplaats, met begeleiding en een trainings- en coachingsprogramma.

- [Life Goals](#) aanpak is een inspirerende interventie waarin kwetsbare mensen via sport meer maatschappelijk kunnen gaan participeren in samenwerking met lokale sport- en organisatieorganisaties.
- De inspirerende interventie [Citytrainers](#) zet in op het trainen van inwoners tot Citytrainer, zodat zij in staat zijn om samen met verenigingen en organisaties sport- en culturele activiteiten te organiseren voor mensen uit hun eigen buurt of netwerk. Zij creëren daarmee een vraag gestuurd aanbod dat aansluit bij de behoeften van inwoners.
- Work first is een inspirerende methode waarbij mensen bij de aanvraag van een uitkering direct een traject en/ of werk aangeboden krijgen. Een [factsheet](#) van Divosa laat zien dat Work first zorgt voor een lagere instroom in een uitkering en dat mensen die meedoen aan de Work first vaker een reguliere baan vinden.

Praktijkvoorbeelden

- In Den Haag werken medewerkers van de gemeente outreachend door op huisbezoek te gaan bij mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt om hen te stimuleren om betaald werk of activiteiten buitenshuis te zoeken. [Onderzoek](#) van het Trimbos-instituut laat zien dat 13 procent van de deelnemers een grotere maatschappelijke participatie bereikte in vergelijking met een controle groep.
- In Eindhoven bestaat het initiatief [de Springplank](#) dat de samenwerking aangaat met bedrijven en werkt volgens het principe 'work first'. Werk als katalysator zorgt ervoor dat mensen die door een ingrijpende levensgebeurtenis dakloos zijn geworden snel weer zelfredzaam worden. Middels werk kan een kandidaat huur betalen voor een kamer en zijn leven weer op de rit krijgen.
- Een overzicht van mogelijkheden voor participatie van psychisch kwetsbare en/of dakloze mensen geeft Movisie in: [De drempel over: 14 prachtige voorbeelden](#).
- In de regio Breda heeft een zestal organisaties (Tientjes, Annahuis, SMO Breda, Parochie Noord, Fameus en GGz Breburg) een [Netwerk Ontmoeting en Activering](#) gevormd dat vanuit een gezamenlijke visie een zo compleet mogelijk palet biedt van activiteiten voor kwetsbare inwoners. Dit varieert van inloopvoorzieningen, laagdrempelige activiteiten, trainingen en groepsaanbod, tot ondersteuning en ontwikkelgericht leren.
- [Werk als beste Zorg](#) is een project van de Sociale Dienst, de GGZ en de zorgverzekering om GGZ-cliënten naar werk te begeleiden met als uitkomsten voorkomen van escalatie, hogere kwaliteit van leven voor de mensen en minder zorgkosten.
- [Stichting Het Werk\(t\)](#) helpt mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan passend werk of helpt bij dagactiviteiten.

Relaties

Landelijk beschikbaar

- De infographic [Doorbreken van eenzaamheid](#) (Movisie) laat zien welke aspecten, volgens mensen die eenzaamheid zelf (hebben) ervaren, van belang zijn bij het doorbreken van eenzaamheid.

- De stichting [Samen Sterk zonder Stigma](#) heeft tips voor het tegengaan van stigmatisering. De stichting is in 2021 opgeheven, maar hun platform is nog online.
- Binnen de landelijke GGZ-standaarden is een [generieke module](#) ontwikkeld met concrete handvatten voor het vormgeven van de samenwerking met en ondersteuning van naasten van mensen met psychische problemen.
- [Wat werkt in de wijk](#) is een vakgemeenschap en online kennisplatform waarop toepasbare kennis over wijkprojecten, effectieve wijkinterventies, diverse thema- en partnerbijeenkomsten en trainingsmiddagen zijn opgenomen. De beheerder van het platform is Platform 31. Meer informatie vind je [hier](#).
- Veilig Thuis Utrecht heeft voor professionals de [Toolkit Aanpak Huiselijk Geweld](#) ontwikkeld. De toolkit ondersteunt professionals bij het doorbreken van de taboes rondom huiselijk geweld zodat burens, familieleden, huisartsen etc. in actie komen om het geweld te stoppen.
- De uitgave [Gemeentelijk preventiebeleid huiselijk geweld](#) van Movisie geeft tips om huiselijke geweld te voorkomen. Doel van de uitgave is om gemeenten te stimuleren het voorkómen van huiselijk als wezenlijk onderdeel van hun beleid op te nemen. Voor preventie wijst de uitgave op het belang van: bevorderen van goede partnerrelaties en opvoeding; voorkomen van escalaties bij disbalans tussen draagkracht en draaglast; en het voorkomen van geweldsherhaling in huidige en toekomstige relaties.
- In de [Handreiking huiselijk geweld voor corporaties](#) beschrijft Kadera een stappenplan voor hoe corporaties met huiselijk geweld (maar ook andere signalen) kunnen omgaan, zowel intern als binnen de bestaande samenwerkingsverbanden.

Interventies

- [Pakket Interventie Mantelzorg op Maat](#) is een erkende, kansrijke interventie die zich focust op het verbeteren van het welbevinden van naasten van cliënten en het verbeteren van de relatie tussen naasten en cliënten, waarmee indirect het welbevinden van de client wordt bevorderd.
- [Studio BRUIS](#) is een erkende, kansrijke interventie die zorgt voor meer community building onder ouderen die samen in een wooncomplex wonen om op deze manier het sociale netwerk te verbeteren en meer activiteiten te ondernemen. De eigen kracht van bewoners vormt hierbij het vertrekpunt.
- [Community Support](#) is een inspirerende interventie waarin mensen met een lage zelfredzaamheid en (te) weinig steun uit hun sociale netwerk worden ondersteund door een supportmedewerker. De krachten en mogelijkheden van de mensen staan hierbij centraal.
- [Natuurlijk, een netwerkcoach!](#) is een inspirerende interventie waarin getrainde vrijwillige netwerkcoaches cliënten coachen in het herstellen, activeren, versterken, opbouwen of uitbreiden van het sociale netwerk.
- Met de inspirerende methode van ‘Eigen Kracht-conferenties’ maken inwoners, met ondersteuning van hun persoonlijke netwerk, een plan voor de toekomst om de kwaliteit van hun leven te verbeteren. Door (eerst) samen met hun eigen netwerk oplossing te zoeken, houden mensen zoveel mogelijk zelf de regie in handen. Vanuit de [Eigen Kracht Centrale](#) ondersteunen Eigen kracht-coördinatoren inwoners bij het houden Eigen Kracht-conferenties. Waar nodig verbindt de coördinator de leefwereld van de inwoners met de systeemwereld van de professional. Eigen Kracht-conferenties kunnen ook ingezet worden als belangrijke beslissingen genomen moeten worden, b.v. in het geval van een dreigende huisuitzetting. Uit [onderzoek](#) van Dijkstra e.a. (2019) blijkt dat in de Jeugdhulp Eigen Kracht Conferenties over het algemeen niet effectiever te zijn dan de reguliere zorg.
- [Kwartiermaken](#) is een inspirerende methode gericht op succesvolle integratie in de samenleving van mensen die op basis van kwetsbaarheid of een beperking met mechanismen van uitsluiting te maken hebben.

Eenzijds onderzoekt de kwartiermaker (projectleider) samen met de doelgroep waar en hoe zij in de samenleving kunnen deelnemen en anderzijds wordt er geprobeerd meer mogelijkheden te creëren voor deze doelgroep in de samenleving.

- [Sociale Netwerk Strategieën](#): inspirerende interventie die zich richt op het duurzaam activeren van het sociale netwerk rondom jongeren, zodat de jongeren hun leven op de rit te krijgen. Uit onderzoek blijkt dat deze interventie escalatie voorkomt doordat er proactief en preventief wordt samengewerkt (Kwakernaak & Visser, 2015).

Praktijkvoorbeelden

- Onder andere de gemeenten [Leeuwarden](#) en [Dordrecht](#) verwijzen hun inwoners op de gemeentelijk website actief naar [de luisterlijn](#). Deze telefonische hulpdienst, gefinancierd door het ministerie van VWS, is een organisatie waar 1.500 vrijwilligers dag en nacht bereikbaar zijn voor een mensen die behoefte hebben aan een vertrouwelijk gesprek en emotionele ondersteuning.
- In Amsterdam biedt de gemeente via de [Ouder- en Kindteams](#) onder meer een oudertelefoon voor opvoeders die behoefte hebben aan een luisterend oor.
- Een [welkome wijk](#) is een project waarin Samen Sterk zonder Stigma samen met het Trimbosinstituut, Movisie en Hogeschool Arnhem en Nijmegen met de gemeenten Heumen, Nijmegen en Beuningen werken aan de acceptatie en inclusie van (psychisch) kwetsbare bewoners in de wijk, door onder andere bewustwordingsbijeenkomsten over stigmatisering voor inwoners te organiseren.
- Vanuit de [‘Voor Elkaar’ teams](#) in Roosendaal geven vrijwilligers, waarvan veel met ervaringsdeskundigheid, bewoners die eenzaam zijn of met wie het niet helemaal goed gaat een steuntje in de rug. Samenwerking bestaat met alle ketenpartners in de wijk. Een ander voorbeeld is [Resto Van Harte](#) voor mensen in een sociaal isolement.
- [Maatjes Apeldoorn](#) koppelt vrijwillige maatjes, voor maximaal één jaar, aan inwoners van de gemeente Apeldoorn die een steuntje in de rug kunnen gebruiken. De maatjes ondersteunen de deelnemer en stimuleren/ activeren hen als het kan. Maatjes ondernemen b.v. activiteiten om anderen te ontmoeten en zetten in op het vergroten van het netwerk of ondersteunen iemand bij ziekte of het wegvallen van een partner.
- Het project ‘Buurt aan de slag’ in Nieuwegein is er voor alle buurtbewoners en is niet specifiek gericht op één bepaalde groep, zoals mensen met ernstige psychische aandoeningen. In dit project bepalen inwoners zelf wat zij van belang vinden wat betreft buurtverbinding, verward gedrag, eenzaamheid en veiligheid. Zij hebben de regie. Het project brengt buurtbewoners samen, ongeacht hun achtergrond en problematiek. Er ontstaat contact, zonder stempels (Overkamp e.a., 2021).
- Humanitas heeft binnen hun programma [Humanitas Maatjes](#) in verschillende steden maatjesprojecten opgericht voor mensen die hun netwerk willen uitbreiden en iemand zoeken om mee op stap te gaan. De projecten richten zich o.a. op dakloze mensen, ex-gedetineerden en mensen met een GGZ-verleden. Tijdens de contacten staan de wensen en behoeften van de deelnemers centraal.
- [Samen Sterk](#) is ontwikkeld voor mensen met een hulpvraag die een klein sociaal vangnet hebben. Aanmelden kan via verschillende instanties, zoals het sociaal wijkteam. Deelnemers komen wekelijks bijeen in groepen van 8 à 10 mensen en vormen, onder begeleiding van een netwerkcoach, samen een netwerk. Doel is het tot stand brengen van onderlinge steun.

Voorzorg

Landelijk beschikbaar

- Het [kennisnetwerk Achter de voordeur](#) heeft kennis gebundeld gebaseerd op een inventarisatie van alle Achter de Voordeur projecten in de G26.
- [De scholingstoolkit](#), ontwikkeld door het Lectoraat Rehabilitatie van de Hanzehogeschool Groningen, ondersteunt professionals van een bepaalde regio of wijk om een interdisciplinaire samenwerking rondom personen met verward gedrag op te zetten.
- De handreiking [Verbeter je samenwerking: Weer thuis in de wijk](#) van Platform31 biedt handvatten bij samenwerking rond mensen met een ernstige psychische aandoeningen.
- De website [1Gezin1Plan1Regisseur.nl](#) beschrijft de resultaten, werkwijze en implementatie van het leveren van zorg volgens het principe van één gezin, één plan, één regisseur, en biedt professionals trainingen aan op dit gebied. O.a. de gemeenten in de regio [Maastricht-Heuvelland](#) werken vanuit dit principe, zodat zij integrale zorg kunnen bieden aan inwoners die op meerdere leefgebieden ondersteuning nodig hebben.
- Gemeenten kunnen bij het versterken van de signaleringskracht van inwoners gebruik maken van landelijke campagnes, zoals die van ['Ik vermoed huiselijk geweld'](#). Op deze website staat informatie over wat huiselijk geweld is en wat inwoners kunnen doen als ze slachtoffer zijn van huiselijke geweld of als ze zich zorgen maken over huiselijk geweld bij anderen. En wat bij organisaties aan meld- en adviesfuncties al beschikbaar is, zoals bij de 26 regionale [Veilig Thuisorganisaties](#).
- Het Nederlands Jeugdinstituut geeft gemeenten op hun [website](#) informatie over het aanpakken van kindermishandeling. Ze [presenteren](#) ook de opbrengsten en ervaringen van zes gemeenten die vanuit een collectief met lokale en regionale partners in het werkveld kindermishandeling aanpakten.
- Op de website van het Nederlands Jeugdinstituut is [het Kompas](#) te downloaden. Het Kompas ondersteunt professionals bij het in kaart brengen van signalen, risicofactoren en beschermende factoren bij mishandeling. De verkregen inzichten ondersteunen professionals bij het verdere besluitvormingsproces, zoals wel of geen melding bij Veilig Thuis. Het Kompas volgt de stappen van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.
- De rechten van (dakloze) arbeidsmigranten en de mogelijkheden om hen ondersteuning en huisvesting te bieden staan beknopt in [deze](#) presentatie.
- Platform 31 schreef verschillende handreikingen over vroegsignalering van (huur)schulden. [Deel één](#) richt zich op de samenwerking tussen woningcorporaties en gemeenten. [Deel twee](#) gaat over het uitwisselen van signaleren en het afstemmen van processen. Het [derde deel](#) beschrijft hoe woningcorporaties hun dienstverlening effectiever en stress-sensitiever kunnen inrichten.

Interventies

- In de inspirerende interventie [Signaleren Niet Pluis gevoel](#) leren thuiszorgmedewerkers en vrijwilligers psychosociale problemen bij ouderen signaleren en melden.
- De [crisiskaart](#) is een erkende, effectieve interventie die beschrijft hoe er bij een dreigende crisis gehandeld moet worden. Doel is het voorkomen van crisissen en (gedwongen) opnames en het verbeteren van de kwaliteit van de acute zorg.

- Outreachend werken omvat inspirerende methoden die kunnen worden ingezet bij veelal moeilijk bereikbare mensen die niet in zorg zijn en waarbij signalen wijzen op verwaarlozing of verkommering. Het outreachend werken levert positieve effecten op, zoals het in contact komen met geïsoleerde groepen met een onbeantwoorde hulpvraag. Ook voelen mensen zich meer gehoord en gesteund en kan er meer preventief worden gewerkt om escalatie van problematiek te vermijden (Omlo, 2017). Ook heeft deze interventie positieve financiële opbrengsten doordat er op de langere termijn (zorg) kosten worden bespaard (Kruiter & Kruiter, 2013). Zie ook de infographic [Wat werkt bij outreachend werken](#) van Movisie. Ook internationaal laat outreachend werken positieve resultaten zien bij kwetsbare, vaak dakloze mensen (Doran & Doede, 2020; Weare, 2021).
- Bemoeizorg is een inspirerende interventie, een intensieve vorm van outreach, die wordt ingezet bij signalen van veelal moeilijk bereikbare mensen die niet in zorg zijn en die vaak in behoeftige of anderszins verkommerde omstandigheden leven. Een ongecontroleerde studie (zonder controlegroepen) toont positieve resultaten van bemoeizorg (betere kwaliteit van leven, afname ernst problematiek, betere binding met hulpverlener, afname problemen met doorverwijzing) (Roeg e.a., 2012).
- [Samen Geweldloos Verder](#) is een inspirerende interventie waarbij partners die bij elkaar willen blijven, hulp geboden wordt bij het aanpakken van huiselijke geweld binnen de partnerrelatie. De begeleiding bestaat uit gezamenlijke gesprekken, met als doel het ontstane geweld te stoppen en de relatie te herstellen.
- [Take A Break](#) is een inspirerende interventie waarbij partners, waarbij in de relatie sprake is van huiselijk geweld, in een traject van ongeveer 8 weken worden ondersteund door verschillende hulpverleners. De partners praten met een (eigen) maatschappelijk werker over de relatie en het geweld, en een psycholoog onderzoekt of aanvullende psychologische hulp nodig is. Ook is er aandacht voor (de veiligheid van) de kinderen. Aan het einde van het traject vindt een eindgesprek plaats, waar de hulpverleners advies geven over wat nodig voor een toekomst zonder geweld.
- [Critical Time Interventie](#) (CTI) is een inspirerende interventie (in Nland en buitenland o.b.v. onderzoek effectief, in Nederland in proces van erkenning). De interventie - gestructureerd en in tijd beperkt - ondersteunt mensen die een kritische transitie doormaken, met Krachtwerk als basis. Voorbeelden van zo'n transitie zijn een dreigende huisuitzetting en een overgang naar een andere huisvestingssituatie, zoals bij uitstroom uit een verblijfsinstelling. CTI biedt mensen in zo'n periode emotionele en praktische steun, vergroot competenties, ontwikkelt of versterkt de verbindingen met informele en professionele ondersteuners en werkt aan continuïteit van zorg (Herman et al., 2007). De ondersteuning heeft een beperkte focus, namelijk op de risico's van terugval bij mensen en hoe die zijn te verminderen (Wolf, 2014; De Vet, 2019). CTI, toegepast bij diverse doelgroepen waaronder mensen met ernstige psychische aandoeningen, blijkt effectief in het realiseren van continuïteit van zorg, in het versterken van het informele steunnetwerk (meer sociale steun), in het verbeteren van de mentale gezondheid, in toenemend gebruik van ambulante voorzieningen, en in het verminderen van dakloosheid en (herhaalde) hospitalisaties (Herman et al., 2000; Kasprow & Rosenheck, 2007; De Vet, 2019; Lako, 2020).

Praktijkvoorbeelden

- Bij [Toegang Tilburg](#) kunnen inwoners – zonder verwijzing – terecht met problemen en vragen over ondersteuning en zorg (zoals bij de opvoeding, financiën, hulp aan huis, huiselijk geweld of leven met een beperking). De wijkprofessionals van Toegang Tilburg wijzen inwoners de weg naar mogelijkheden in de wijk, bieden ondersteuning of helpen de mensen andere hulp of zorg te krijgen. Toegang Tilburg is een

samenwerking van de afdelingen Dienstverlening en Werk & Inkomen van de gemeente Tilburg, IMW, MEE en GGD Hart voor Brabant.

- De regio Hart van Brabant werkt met een [crisisinterventieteam](#) dat 24/7 telefonisch bereikbaar is voor mensen die een veiligheidssituatie willen melden die niet kan wachten tot de volgende dag, zoals huiselijk geweld, ernstige conflicten of zorgwekkend gedrag. Bij een melding van een onveilige situatie gaat het crisisteam direct ter plaatse. Wanneer er geen acuut gevaar is, wordt advies gegeven over passende vervolgacties. De hulplijn is zowel bereikbaar voor inwoners en professionals.
- Veel steden stellen een [wijk-GGD'er](#) aan als verbindingsofficier tussen de domeinen veiligheid en zorg. De wijk-GGD'er heeft contact met de formele instanties, zoals de politie, gemeente en GGZ-instellingen, maar ook met andere partners in de wijk, zoals de huisarts, supermarkteigenaar, apotheek en woningbouwcorporatie. Hij gaat zo snel mogelijk af op personen met verward gedrag en bepaalt met (zorg)ketenpartners wat iemand nodig heeft en organiseert deze ondersteuning (Aarsen, Jansen, & Wester, 2021).
- Wijkteams in Almere kunnen gebruik maken van coaching door specialisten van het [Sociaal Stedelijk Team](#), bestaande uit acht specialisten op o.a. het gebied van verslavingszorg, verstandelijke en lichamelijke beperkingen, geestelijke gezondheidszorg en huiselijk geweld. Als een situatie te complex is voor het wijkteam, zijn zij beschikbaar voor casuïstiekbespreking en zorgen ze dat er, indien nodig, opgeschaald kan worden. Indien wenselijk nemen ze ook de regie over de toekenning van ondersteuning over. De wijkteams kunnen daarnaast ook een beroep doen op andere collectieven, zoals Veilig Thuis en Hometeams, waarin onder meer jeugdhulp, een psychiater en de GGD vertegenwoordigd zijn.
- In Eindhoven is door GGzE (psychiatrie) en Novadic-Kentron (verslavingszorg), met financiering van de gemeente, het team [Bemoeizorg Eindhoven](#) opgericht. Wanneer inwoners of professionals een persoon in een zorgwekkende situatie aanmelden, wordt onderzocht of het inzetten van bemoeizorg nodig is. Als bemoeizorg passend is, wordt contact gelegd met de persoon en wordt gezamenlijk een plan opgesteld voor toeleiding naar passende zorg. Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande plannen en hulpverleners. Als de persoon aangehaakt is bij passende ondersteuning, trekt het team zich terug.
- [Bureau Frontlijn](#) is een projectbureau van de Gemeente Rotterdam dat nieuwe oplossingen zoekt voor problemen in achterstandswijken. Doel is om mensen in een achterstandspositie te laten groeien naar een zelfstandig en menswaardig bestaan. Het beperken of wegnemen van risicofactoren in de thuissituatie wordt gezien als voorwaarde om groei mogelijk te maken.
- In [gemeente Almelo](#) werken vele partijen samen aan een 'Integrale aanpak Maatschappelijke Opvang'. Het doel van deze aanpak is het voorkomen van dakloosheid en het versnellen en verduurzamen van de uitstroom uit de maatschappelijke opvang. Ze hebben hiervoor [zeven interventies](#) ontwikkeld op de thema's: wonen, werk, inkomen en sociaal netwerk.
- De Taskforce EPA Midden-Westelijk Utrecht is een samenwerkingsverband tussen de belangrijkste GGZ-aanbieders in Utrecht en de financiers. Er is door alle betrokken partijen samen een [visieplan](#) opgesteld en aan de hand daarvan zijn pilots begonnen voor een sterkere samenwerking tussen betrokken partijen (Van Rooijen e.a., 2016)

Herstelzorg

Landelijk beschikbaar

- [Mind](#) geeft bouwstenen om daarmee ruimte te creëren voor mensen met een psychische kwetsbaarheid om vanuit zelfregie hun leven weer op te pakken en aan hun herstel te werken.
- De infographic [De kracht van herstelgroepen](#) (Impuls Werkplaats) geeft inzicht in de uitkomsten en werkzame elementen van drie herstelgroepen (Samen verder, Let it be en Intact), gericht op deelnemers met psychische en/of verslavingsproblemen en/of geweldservaringen en geeft tips voor het uitvoeren van deze groepen.
- De [Werkwijzer Medisch noodzakelijk verblijf ggz](#) beschrijft welke stappen genomen moeten worden voor een succesvolle uitstroom uit een GGZ-instelling.
- Informatie over hoe risicojongeren beter voorbereid kunnen worden op hun zelfstandigheid is terug te vinden in de gelijknamige [publicatie](#).
- Movisie rapporteert in de publicatie [De basis op orde voor dak- en thuisloze jongeren](#) inspirerende initiatieven uit de 14 pilotgemeenten die deelnamen aan [Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren \(2019-2021\)](#) van de Rijksoverheid.

Interventies

- Zelfhulpgroepen, waarbij deelnemers hulp en steun krijgen van mededeelnemers met gelijke ervaringen, zoals bij de zelfhulpgroep Anonieme Alcoholisten (AA). [Onderzoek](#) van Movisie laat zien dat zelfhulpgroepen een positief effect hebben op de gezondheid van de deelnemers, zowel fysiek, geestelijk als sociaal.
- [Flexible Assertive Community Treatment](#) (FACT) is een erkende, effectieve interventie waarbij een FACT-team assertieve en outreachende begeleiding, behandeling en ondersteuning biedt aan mensen met ernstige psychische aandoeningen. FACT-cliënten hebben meer ambulante contacten met hulpverleners en functioneren psychosociaal beter dan mensen met ernstige psychische aandoeningen zonder FACT (Drukker et al., 2013).
- Herstelgroepen, vaak (mede) ondersteund door ervaringsdeskundigen, zoals aangeboden door HEE (Herstel, Empowerment en Ervaringsdeskundigheid) of Markieza. Denk aan de erkende cursussen zoals [Herstellen doe je zelf](#), en [Honest Open en Proud](#) (HOP). Zie ook inspirerende cursussen als [Zicht op herstel](#), Op eigen Kracht (Christians e.a., 2014), en [Werken met eigen ervaring](#) en [Buurtcirkels](#) (Weltevrede e.a., 2017).
- De inspirerende [Resourcegroep Assertive Community Treatment](#) (R-ACT) richt zich op cliënten met ernstige psychische klachten met als doel meer zelfmanagement om daarmee ook de relaties tussen de client en informele ondersteuners en de formele zorg door professionals te verbeteren. Een brede groep mensen werkt nauw samen onder regie van de cliënt ter ondersteuning van diens herstel. Door de verbindingen in het netwerk kan het risico op terugval door te vroeg of te laat afschalen worden beperkt. Het is een effectieve methode om empowerment te bevorderen bij mensen met ernstige psychische aandoeningen (Tjaden et al., 2021a, Tjaden et al., 2021b). Resourcegroepen worden ook benut bij jongeren en jongvolwassenen.
- De [Wellness Recovery Action Planning](#) (WRAP) is een erkende, kansrijke interventie waarbij mensen een plan maken voor het herstel in hun leven. In dit proces worden ze ondersteund door ervaringsdeskundigen. Op de

website van het Trimbos-instituut zijn de [implementatiehandleiding](#) en de [modelgetrouwheidsschaal](#) te downloaden.

- Ondersteuning en coaching door ervaringswerkers - peer support - bij voorheen dakloze mensen die na een verblijf weer in de wijk gaan wonen, laat o.b.v. kwalitatief onderzoek positieve uitkomsten zien, zoals een positiever zelfbeeld en hervonden trots, persoonlijke groei, ontwikkeling in het herstelproces, toekomstperspectief en meer gebruik van natuurlijke hulpbronnen (Infographic [De kracht van ervaringszorg](#) van de Impuls Werkplaats). De uitkomsten van de inzet van ervaringswerkers bij mensen met psychische aandoeningen zijn vergelijkbaar, en wijzen ook op: sociale inclusie, meer betrokkenheid van burgers/cliënten bij de zorg- en dienstverlening, een verbeterde houding van medewerkers ten opzichte van cliënten en kostenbesparingen voor organisaties (Pitt et al., 2013; Chinman et al., 2014). Recent is de rol en meerwaarde van ervaringswerkers in sociale wijkteams beschreven door Movisie (Van der Meulen e.a., 2021).
- [ExpEx](#) is een project waarbij ervaringsdeskundige jongeren worden ingezet om dakloze- of thuisloze jongeren te ondersteunen en te begeleiden. Ook wordt de ervaringsdeskundigheid van deze jongeren soms ingezet om advies te geven aan instellingen en de overheid.
- [Krachtwerk](#) is een erkende, kansrijke interventie voor mensen die tijdelijk of langdurig de greep op hun bestaan kwijt zijn (Wolf, 2016). Doel is herstel van mensen in de richting van een door hen zelf gewenste kwaliteit van leven met het oog op participatie en zelfregie. Krachtwerk biedt hiervoor diverse hulpmiddelen, waaronder het [Krachtkompas](#) (Wolf, 2019). Als positieve uitkomsten van Krachtwerk noemen cliënten: een toename in veerkracht, in zelfbewustzijn, meer positieve verbindingen en betere toegang tot hulpbronnen en diensten. Wat van Krachtwerk vooral werkt is: 'er onvoorwaardelijk zijn', de krachtgerichte en motiverende benadering, luisteren en serieus nemen, focussen op de sterke kanten en kwaliteiten en versterken van natuurlijke hulpbronnen (Van Tol et al., 2021). Krachtwerk wordt bij uiteenlopende doelgroepen in het sociaal domein en in diverse zorgsectoren toegepast, ook bij jongeren en jongvolwassenen.
- CTI (zie Voorzorg). CTI wordt ook toegepast bij jongeren en jongvolwassenen.
- [Systematisch Rehabilitatiegericht Handelen](#) (SRH) is een erkende, kansrijke interventie gericht op mensen die psychosociale kwetsbaarheid ervaren en die inzet op het beter kunnen omgaan met kwetsbaarheid, het versterken van talenten en mogelijkheden, het realiseren van een goede kwaliteit van leven en participatie in door de mensen gewenste omgevingen. De kern van de aanpak bestaat uit: verbinden, verstaan, verzekeren en versterken (Wilken & Den Hollander, 2019). Onderzoek naar SRH laat zien dat deze interventie professionals veel mogelijkheden biedt om de hulpverlening aan cliënten goed in te richten en te werken aan hun herstel en kwaliteit van leven (Bitter et al., 2017).
- [Housing First](#), een inspirerende aanpak (in buitenland in onderzoek effectief gebleken), is oorspronkelijk bedoeld voor de re-integratie van dakloze mensen op straat (Tsemberis, 2010), maar wordt in Nederland ook toegepast bij andere doelgroepen met meervoudige problematiek. Inzet is huisvesting met intensieve ondersteuning, gericht op verbetering van gezondheid, welzijn en sociale integratie ([Housing First Nederland](#)). Housing First verplicht geen behandeling en geen onthouding van drugs of alcohol. Afspraken gaan over het nakomen van verplichtingen uit de huurovereenkomst, zoals het voldoen van de betalingen en geen overlast veroorzaken, en de afspraak om minstens één keer in de week contact te hebben met de begeleider. Onvoorwaardelijk 'er zijn' voor de mensen is een belangrijke pijler van Housing First (zie [Housing First Gids Nederland](#)). Housing first is er ook voor [jongeren](#) en jongvolwassenen. Methodisch maakt Housing First vaak gebruik van een mix van interventies, zoals Krachtwerk en de Presentiebenadering. Housing First is

succesvol: 80-90% van de mensen is na een betrekkelijk lange periode nog steeds gehuisvest en ook verbetert de kwaliteit van leven (Maas e.a., 2012; Jansen e.a., 2020; [MKBA Wonen eerst](#), 2022).

- Straathoekwerk is een inspirerende methode waarbij professionals outreachend en laagdrempelig werken om jongeren en volwassenen met multiproblematiek te bereiken en toe te leiden naar wonen en ondersteuning. Een groot deel van de mensen is (verborgen) dakloos. De professionals zijn een constante factor in de leefwereld en leefomgeving van deze mensen (Rauwerdink-Nijland & Metz, 2020). Uit kwalitatief onderzoek blijkt dat de zorg van straathoekwerkers positief wordt beoordeeld op het bieden van praktische ondersteuning en het aansluiten bij de behoeften en de belevingswereld van de doelgroep. Straathoekwerk richt zich ook op jongeren en jongvolwassenen, zoals in Zaanstad en doet dat met de stress-sensitieve aanpak Mobility Mentoring.
- [Vertrektraining](#) is een inspirerende interventie bestaande uit een individuele intensieve training voor het bevorderen van zelfstandige deelname aan de samenleving van een jongere na vertrek uit een verblijfsinstelling. De doelgroep zijn jongeren vanaf 16 jaar, met vergroot risico op dakloosheid na vertrek uit residentiele hulp of pleegzorg, die niet kunnen terugvallen op een sociaal netwerk of een stabiele gezinssituatie.

Praktijkvoorbeelden

- Binnen de gemeente Raalte is er een [integraal actieplan](#) ontwikkeld om zo lang mogelijk zelfstandig wonen en meedoen in de maatschappij voor alle kwetsbare doelgroepen mogelijk te maken. Het uitgangspunt is de krachten van de inwoners zo veel mogelijk te benutten en aan te sluiten bij hun behoeften. Door het actieplan zijn betrokken partijen beter en meer gaan samenwerken om tot lokale initiatieven te komen.
- In [Arnhem](#) onderscheiden Rijnstad en het Juridisch Loket vier opties bij de warme doorverwijzing van cliënten.
- In samenwerking met het lectoraat Toegang tot het Recht van de Hogeschool Utrecht heeft de gemeente Dordrecht een [richtlijn](#) ontwikkeld voor de warme doorverwijzing van mensen met multiproblematiek. Bij de manier van doorverwijzen wordt rekening gehouden met de mate van zelfredzaamheid.
- Bij gemeenten wordt bij de wijk-GGD'ers soms de 'waakvlamrol' belegd, dat wil zeggen een vinger aan de pols bij mensen met meer complexe problemen, zoals een psychische aandoening, en meteen bij de eerste signaleren van afglijden ingrijpen (Andersson Elffers Felix, 2020). De gemeente 's-Hertogenbosch geeft mensen die gebruik maken van beschermd wonen bijvoorbeeld een doorlopende [waakvlam-beschikking](#) zodat zij bij terugval zonder indicatie direct de vereiste zorg kunnen krijgen.
- De regio Utrecht heeft via pilots ervaringen opgedaan om samen met cliënten te bouwen aan een thuis. De opgedane inzichten en geleerde lessen zijn gebundeld in [deze rapportage](#) (Overkamp e.a., 2021).
- Kwintes heeft de app [jeweontzelf.nl](#) ontwikkeld die een praktisch overzicht biedt van alles wat komt kijken bij het zelf huren van woonruimte. Ook is er een cursus woonvaardigheden in Groningen ([Weer Thuis: van wonen in een instelling naar wonen in de wijk](#)).
- De gemeente Arnhem heeft i.h.k.v. het landelijke actieprogramma dak- en thuisloze jongeren verschillende verbeteringen ingezet. Zo is onder andere in de contracten met jeugdzorgaanbieders afgesproken dat zij met alle jongeren toekomstplannen opstellen waarmee de jongeren voorbereid worden op uitstroom uit de jeugdzorg, en dat zij jongeren pas uit laten stromen als hun situatie stabiel is. Daarnaast introduceerde Arnhem de [Kwikstart app](#), met specifieke Arnhemse informatie over o.a. geldzaken, school en wonen.
- In de gemeente Utrecht biedt het [Stadsteam Back-Up](#) laagdrempelige ondersteuning aan alle Utrechters die dakloos zijn of het dreigen te worden. Medewerkers van het Stadsteam Back Up gaan samen met iemand

een traject aan, waarbij indien nodig ondersteuning van ketenpartners wordt ingeschakeld. De regierol blijft bij de medewerkers van het Stadteams.

- In gemeente Apeldoorn ondersteunt [stichting Dak- en ThuislozenZorg](#) dak- en thuisloze mensen bij de meest basale behoeften, zoals eten, kleding en het vinden van onderdak. Stichting DTZ deelt o.a. kleding en dekens uit, heeft een eigen project om dakloze mensen onderdak te bieden en helpt mensen die een woning hebben gevonden aan een inboedel.

Inclusief wonen

Snelle herhuisvesting na verlies van onderdak

Snelle herhuisvesting voor mensen die acuut woonruimte nodig hebben, is cruciaal om dakloosheid en instroom in de maatschappelijke opvang te voorkomen. Hiervoor zijn meer woonruimten nodig, evenals woningdelen en slim gebruik van bestaande woonruimten, onder andere bij burgers, zorgaanbieders en in leegstaand vastgoed.

Landelijk beschikbaar

- De commissie Ter Haar geeft met haar advies [Een thuis voor iedereen](#) gemeenten suggesties en tips voor de versterking van het beleid huisvesting voor aandachtsgroepen.
- Voor het realiseren van extra woonplekken zijn creatieve oplossingen ingezet. Zo heeft [Platform Woonplek](#) een netwerk gecreëerd om publiek-private samenwerking aan te jagen en voor kennisdeling te zorgen.
- In het kader van het landelijke actieprogramma 'Een (t)huis, een toekomst' heeft het ministerie van VWS extra geïnvesteerd in het creëren van extra woonplekken. De [Monitor Dak- en Thuisloosheid](#) volgt tot welke resultaten dit leidt in de gemeenten.
- Lees meer over wonen in de rapportage over het [souterrain van het wonen](#) van Platform31.
- Raadpleeg het Expertisecentrum [Flexwonen](#) voor suggesties en goede voorbeelden voor het genereren van extra woonplekken. Zie ook de publicatie [Aan de slag met flexwonen](#) (Platform31).
- De minister van BZK heeft een [regeling voor de huisvesting](#) van kwetsbare groepen beschikbaar gesteld, voor het versnellen van de bouw van (flexibele) huisvesting voor aandachtsgroepen. De middelen die hiervoor beschikbaar zijn gesteld, hebben tot duizenden extra woonplekken voor dak- en thuisloze mensen geleid.
- Beter benutten van bestaande bouw. In 2020 en 2021 werkte Platform 31 aan het in kaart brengen van belemmeringen en mogelijke oplossingen voor het beter benutten van de bestaande woningbouwvoorraad. Zie [hier](#) de publicaties.
- Het Trimbos-instituut beschreef in 2015 in de publicatie [Ondersteuning van dakloze personen zonder OGGz-problematiek](#) vier aanpakken die gemeenten en zorgaanbieders ontwikkelden om dakloze personen zonder OGGz-problematiek te ondersteunen.
- In de publicatie [Huisvesting en ondersteuning van economische dakloze](#) mensen geeft Platform 31 een beschrijving van deze groep, en beschrijft het platform de rollen en verantwoordelijkheden bij deze groep van betrokken partijen, zoals gemeenten, woningcorporaties en zorgorganisaties.

Woonplekken voor snelle herhuisvesting

- In Rotterdam kunnen de bankslapers tegen betaling van een eigen bijdrage tijdelijk gehuisvest worden in een woonunit van een zorgaanbieder. Zij krijgen een persoonlijk begeleider toegewezen met wie zij wekelijks een afspraak hebben. Een deel van deze mensen belandt van een situatie van bankslapen uiteindelijk in de crisis- of nachtopvang.

- Wonen bij burgers, zoals [Onder de Pannen](#) is een initiatief van de Regenboog groep waarbij mensen die een slaapkamer 'over' hebben deze legaal kunnen verhuren aan een stadsgenoot die dringend op zoek is naar een woonruimte, zonder gekort te worden op hun uitkeringen. Een recente [MKBA](#) van Wonen bij burgers laat zien dat tenminste zes op de tien spoedzoekers erin slaagt om via 'Onder de Pannen' binnen één tot anderhalf jaar weer zelfstandig te wonen. De aanpak vraagt betrekkelijk weinig van de gemeente en profiteert nog het meest vanwege het voorkomen van kosten van opvang, begeleiding en bijstand. Bovendien hebben dakloze mensen flinke baat bij deze aanpak die maatschappelijk herstel dicht bij het 'gewone leven' mogelijk maakt. Ook 'dragende' burgers profiteren (welzijn en inkomsten).
- Kamers met kansen biedt jongeren een woonruimte en begeleiding om zo hun leven weer op de rit te krijgen en een opleiding te voltooien. Lees [hier](#) een ervaringsverhaal.
- Tijdelijke opvang in een kleinschalige setting, geclusterd, zo dicht mogelijk bij het sociale netwerk van de mensen. De tijdelijke opvang is met professionele begeleiding die 24/7 bereikbaar en beschikbaar is. De mensen hebben enige zelfstandigheid en betalen een eigen bijdrage vergelijkbaar met huur. Een onlangs uitgevoerde [MKBA](#) laat zien, dat naar schatting acht op de tien mensen binnen 3 tot 9 maanden succesvol kan uitstromen. Deze aanpak heeft beperkte kosten en relatief veel baten. De grootste baten zijn voor de gemeente vanwege het voorkomen van het beroep op de opvang en bijstand. Daarnaast neemt de kwaliteit van leven voor dakloze mensen en hun sociaal netwerk toe.
- Flexwonen is een optie voor het relatief snel onderdak geven van een verscheidenheid aan mensen, waaronder mensen in scheiding, statushouders, arbeidsmigranten, (internationale) studenten en ouderen. En ook mensen die uitstromen uit de maatschappelijke opvang en zorginstellingen. Het bedrijfsmodel voor flexwonen lijkt gunstig (Ecorys, 2018). Er zijn positieve maatschappelijke effecten van flexwonen bij de doelgroepen, maar indirect ook bij vastgoedeigenaren, maatschappelijke organisaties, de omgeving en gemeenten (Ecorys, 2018). Die maatschappelijke effecten zijn een snellere integratie van statushouders, een betere doorstroming en match tussen huurder en huurobject, voorkomen van leegstand en voorkomen dat kwetsbare mensen in een nog kwetsbaarder positie terecht komen. Negatieve effecten zijn de afname van sociale cohesie en huurinkomsten. Platform 31 heeft een [publicatie](#) geschreven over flexwonen als opstap naar zelfstandig wonen.
- Tiny Houses zijn ook een optie. Redenen om in een Tiny House te willen wonen zijn o.a. lagere financiële lasten. De verplaatsbaarheid van Tiny Houses kan een voordeel zijn: Tiny Houses kunnen op een stuk braakliggend land worden gezet en na een tijd kunnen die worden verplaatst naar een ander stuk braakliggend land (Boomgaard, 2018). Er is nog weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de effecten van Tiny Houses (Evans, 2019). In de Verenigde Staten worden Tiny Houses steeds meer ingezet als een permanente manier om het probleem van dakloosheid aan te pakken (Evans, 2019).

Praktijkvoorbeelden

- In het project [Tijdelijk Onder Dak](#) verhuurt De Regenboog Groep tijdelijk renovatie- of sloopwoningen aan economisch dakloze mensen die voornamelijk een huisvestigingsprobleem hebben en waarbij geen sprake is van psychische- en/of verslavingsproblematiek. De woningen worden gedeeld door twee bewoners, met elk een eigen huurcontract van maximaal één jaar.
- [Parenthouses](#) (initiatief Regenboog groep) bieden tijdelijke woonruimte aan gescheiden, economisch dakloze ouders met huisvestingszorg voor kinderen. Ouders huren in een Parenthouse een ruimte waarin zij ook hun kinderen kunnen laten logeren. De keuken, badkamer en buitenruimte delen zij met twee andere gescheiden ouders.

- Bij Alternatieve bewoning Regenboog initiatieven ([Abri](#)) gaat het om bewoning in vastgoed, zoals bijvoorbeeld bewoning van onzelfstandige woonruimtes in een oud verzorgingstehuis of van schoolgebouwen of kantoorpanden.
- [Flexwoningen](#) in Castricum zijn tijdelijke kant- en klare woonruimtes voor mensen die dringend opzoek zijn naar een woning. Een zelfde soort project is gedaan in [Lelystad](#). Een ander voorbeeld van flexwonen is het [project](#) van woningcorporatie Ons Huis in Apeldoorn waarbij voor spoedzoekers flexibele, kleine wooneenheden beschikbaar zijn, met huurcontracten voor twee of vijf jaar.
- [Pilot Spoedzoekers](#) In Breda en Tilburg zijn er 50 en 25 woningen beschikbaar gesteld voor spoedzoekers, voor deze woningen is er geen wachtrij op basis van inschrijftijd. De spoedzoekers krijgen een tijdelijk contract voor 2 jaar zodat ze meer tijd hebben om door te zoeken naar een geschikte woning.
- Voorbeelden van deelwoningen zijn Friends-wonen en vergelijkbare concepten die diverse corporaties bieden (zoals [Eigen Haard](#), [Talis Nijmegen](#)) of vastgoedontwikkelaars (zoals [AM](#)), waar mensen samen met enkele anderen een huis kunnen huren, ieder een eigen slaapkamer heeft maar andere faciliteiten en de huur delen.

Beschermde woonplekken

Beschermde woonplekken zijn nodig voor mensen die moeite hebben om hun leven georganiseerd te krijgen en extra ondersteuning nodig hebben, waaronder de mensen die uitstromen uit een verblijfsinstelling.

Landelijk beschikbaar

- Het advies Toekomst Beschermd wonen ‘een Beschermd thuis’ van de [commissie Dannenberg](#) pleit voor inclusief wonen van mensen met ernstige psychische aandoeningen en/of ernstige psychosociale problemen en beschrijft acht condities van sociale inclusie om dat tot een succes te maken.
- In het landelijk actieprogramma ‘Weer thuis’ werkten Aedes, de GGZ, het Leger des Heils, Valente en de VNG samen. Vanuit dit programma werden veertien regio’s door een landelijke projectleider ondersteund bij het maken van afspraken met corporaties en zorgaanbieders over de beschikbaarheid van voldoende (passende) woningen. Platform31 onderzocht de regio’s en voerde per regio 1 praktijklab uit. De [resultaten](#) daarvan kunnen dienen ter inspiratie, zoals een [handreiking](#) over meerpartijen samenwerking bij de doorstroom vanuit beschermd wonen en de maatschappelijk opvang.
- Het [ketenbureau i-sociaal domein](#) ondersteunt en faciliteert gemeenten en zorgaanbieders bij de implementatie van de beweging van beschermd wonen naar een beschermd thuis.
- Voor het in beeld brengen van de uitstroom uit beschermd wonen heeft Platform 31 de publicatie ‘[Zicht op uitstroom](#)’ gemaakt (Van Klaveren e.a., 2017).
- Movisie heeft een [website](#) gemaakt met kennis uit de praktijk over het thema ‘van beschermd wonen naar beschermd thuis’.

Beschermde woonplekken

- Bij [gemengd of gespikkeld wonen](#) (ook wel aangeduid als Magic Mix) wonen reguliere huurders en huurders met begeleiding, zowel geclusterd over een wooncomplex als soms in de woonunits. Het zijn woonvormen waar ‘vragende’ bewoners samenwonen met ervaringsdeskundige ‘dragende’ bewoners. Mensen wonen hier geclusterd, maar zelfstandig, en kunnen soms van voorzieningen voor ontmoeting en participatie gebruik maken. Lees meer over lessen uit gemengde woonprojecten in de artikelen van Van der Velden e.a. (2016)

en Davelaar e.a. (2018). Neem als voorbeeld de pilotprojecten in de regio Utrecht (Overkamp e.a., 2021). Zie ook de voorwaarden voor succes (Davelaar e.a., 2020).

- Housing First (zie hierboven bij herstellzorg)
- [Skaeve Huse](#) is bedoeld voor mensen met complexe problemen (ernstige psychische problemen, alcohol- en of drugverslaving) die vanwege daarmee samenhangend gedrag vaak voor veel overlast zorgen en daardoor niet goed passen in een woonbuurt of in een instelling. Vaak is er bij deze mensen sprake van een lange voorgeschiedenis van afgebroken zorgtrajecten, huisuitzetting en herhaalde dakloosheid. Skaeve Huse zijn containerwoningen buiten de wijken om zo de overlast te reduceren. In Nederland zijn de ervaringen met Skaeve Huse van bewoners, begeleiders en omwonenden overwegend positief (Van den Handel, 2009; Singelenberg, 2010; UN Habitat, 2008). Skaeve Huse vraagt van de gemeente flinke investeringen in locatieontwikkeling, beheer en begeleiding. Hierdoor is het lastiger om de 'business case' financieel rond te krijgen. In maatschappelijk opzicht is het kosten-batensaldo sterk positief. Er zijn duidelijke baten voor dakloze mensen (kwaliteit van leven) en vooral ook voor professionals (lagere werkdruk) en andere burgers (leefbaarheid). Daarnaast profiteert de rijksoverheid van flinke baten in de sfeer van openbare orde en veiligheid. Dit geldt ook voor de gemeente, die daarnaast baten incasseert van voorkomen opvangkosten (Cebeon, Impuls & Xpertis Zorg, 2020).
- Diverse regio's beschikken over voorzieningen voor time-out of respijtverblijf, zoals in de regio [Achterhoek](#), [Amsterdam](#) en [Oss](#) en bij het [Enik Recovery college](#) (retreats) voor het geval mensen die in de wijk wonen voor een bepaalde periode wat extra's nodig hebben en op adem moeten komen.
- [Maatschappelijke opvang in zelfbeheer](#) is een erkende vorm van maatschappelijke opvang waarbij bewoners meer autonomie krijgen om zo hun eigen herstel te bevorderen.

Praktijkvoorbeelden

- Beschermd woonplekken zijn er in tussenwoningvoorzieningen, zoals in Zuid-Limburg voor ex-gedetineerde met psychische kwetsbaarheid. Dit is een [samenwerkingsverband](#) van diverse partners uit het zorg-, sociaal- en justitie- en veiligheidsdomein, woningcorporaties en de gemeenten in de Parkstad-regio. Elke participerende woningcorporatie biedt een tussenwoning. Ex-gedetineerden krijgen op alle leefdomeinen begeleiding; in het eerste jaar zijn er vier evaluatiemomenten. Wanneer het goed gaat, dan kan de persoon in de woning blijven wonen.
- In Wapenveld zijn in de [Wijlanderij](#) 10 appartementen beschikbaar voor mensen die 'in de luwte' willen wonen. Dit betekent dat ze met begeleiding, zo zelfstandig, mogelijk wonen. Daarnaast is er het project [Wonen in de Luwte](#) waarbij mensen uit de wind, in een veilige omgeving wonen met laagdrempelige hulp.
- In Rotterdam zijn 15 wooneenheden ([Skaeve Huse](#)) neergezet voor mensen die intensieve zorg en begeleiding nodig hebben bij het wonen.
- Diverse gemeenten bieden handreikingen voor aanbieders en corporaties bij de overstap van beschermd wonen naar zelfstandig wonen. Een voorbeeld is het [Kompas voor wonen vanuit zorg](#) in 's-Hertogenbosch. Evenals in andere regio's hebben gemeenten, corporaties en zorgpartijen in Drenthe [prestatieafspraken](#) gemaakt om uitstromers weer een thuis te bieden.
- In de regio Haarlem krijgt de samenwerking vorm in een onafhankelijk [regionaal servicepunt](#) dat het uitstroomproces ondersteunt en bewaakt. Andere gemeenten, zoals Stadskanaal, kennen een [uitstroomcoördinator beschermd wonen](#) die aanspreekpunt is voor zorgaanbieders en corporaties.

Werkwijze en verantwoording

Ordering

Het beleidskader sociale inclusie is als kapstok genomen en bij elk van de vier pijlers is zoveel mogelijk een onderscheid gemaakt tussen: 1 landelijk beschikbare informatie, 2 interventies en 3 praktijkvoorbeelden.

Duiding

- Bij wat landelijk beschikbaar is, ligt de focus op actieprogramma's, overzichten en handreikingen voor meer woon- en bestaanszekerheid en ondersteuning.
- Een interventie is een systematische manier van handelen om bepaalde doelen te bereiken. De focus was op interventies om in de levens van personen en gezinnen op achterstand en (dreigende) dakloosheid verschil te maken in bestaanscondities (wonen, inkomen, gezondheid etc.) (Panhuijzen et al., 2017). Interventie, methode en aanpak worden als synoniemen gebruikt.
- Praktijkvoorbeelden zijn in deze bijlage opgenomen met een focus op bestaanszekerheid, zorg, herstellende zorg en inclusief wonen, die inspiratie en perspectieven geven bij de preventieopgave.

Geraadpleegde bronnen

- Websites van kennisinstituten zijn geraadpleegd, nl. van Movisie, Pharos, Platform 31, Trimbos-instituut. En de websites van onder meer de VNG, Valente, GGZ-Nederland en Divosa.
- Bronnen van wetenschappelijke en grijze literatuur (gepubliceerd vanaf 2005) zijn systematisch doorgezocht op bestaande interventies die bijdragen aan preventie van uitsluiting en dakloosheid. Daarbij is ook internationale literatuur systematisch doorzocht voor interventies met een focus op preventie, zorg (vroeginterventie, outreach) en herstellende zorg (langdurige (woon)begeleiding, herstellende ondersteuning, interventies specifiek ter ondersteuning van uitstroom).
- Databases van RIVM, Trimbos-instituut, Movisie, Nederlands Jeugdinstituut zijn geraadpleegd (zie [overzicht van databanken met interventies voor interventies](#)).
- Input is verkregen van een panel van experts van de Preventie Alliantie en ook van gemeenten betrokken bij de Preventie Alliantie.

Onderbouwing

- Voor informatie die landelijk beschikbaar is, bestaat in de rapportages en overzichten vaak een eigen onderbouwing.
- Bij de interventies in deze bijlage is een onderscheid gemaakt tussen:
 - Erkende, effectieve interventies uit de databases van RIVM, Trimbos-instituut, NJI en Movisie.
 - Erkende en goed onderbouwde interventies uit bovengenoemde databases. Dit zijn de zogenaamde kansrijke interventies.
 - Inspirerende interventies die niet in deze databases van de kennisinstituten voorkomen, dus geen formele erkenning hebben, maar in de praktijk worden gebruikt en gewaardeerd, die soms in procesevaluaties of kosten-batenanalyses zijn onderzocht en daarbij positieve resultaten laten zien.

Belangrijke toevoeging: Enkele belangrijke interventies bij preventie van dakloosheid, zoals Critical Time Intervention en Housing First, zijn op basis van goed gedegen onderzoek in het buitenland effectief gebleken, wijzen in onderzoek in Nederland ook op effectieve of veelbelovende resultaten, maar hebben in Nederland (nog) geen erkenning, zijn dus ook niet opgenomen in de genoemde databases erkende interventies.

Belangrijk om het overzicht op waarde te schatten:

- Er is geen systematische search uitgevoerd naar alle effectieve en kansrijke interventies in de databases ter voorkoming van sociale uitsluiting en dakloosheid. Dat voerde helaas te ver. Dit betekent dat het overzicht van deze interventies in deze bijlage niet volledig is. Raadpleeg de databases voor een volledig beeld.
- Het overzicht van interventies in deze bijlage is tot stand gekomen met input van gemeenten en experts van binnen en buiten de Preventie Alliantie.
- Bij veel interventies in het sociaal domein, het sociaal werk en de opvang is geen hard wetenschappelijk bewijs beschikbaar op basis van gedegen kwantitatief onderzoek met sterke onderzoekdesigns met voor- en nametingen en een controle-conditie (Rensen e.a., 2008; Van Regenmortel, 2020). Dit betekent niet per sé dat in de praktijk gebruikte interventies zonder wetenschappelijke bewijskracht, zoals de inspirerende interventies, niet 'werkzaam' of 'effectief' zouden zijn. Uitspraken hierover zijn pas mogelijk na goed gedegen onderzoek.
- De praktijkvoorbeelden bestaan doorgaans al wat langer en zijn via websites beschikbaar en/of in een pilot uitgeprobeerd. De voorbeelden kunnen verschillen in onderbouwing en kwaliteit, ze zijn vooral bedoeld als inspiratie.

Referenties

- Aarsen, L., Jansen, M., & Wester, S. (2021). De kracht van de wijk-GGD'er. Rapport verdiepend onderzoek. Utrecht: CCV: centrum voor criminaliteitspreventie en veiligheid.
- Andersson Elffers Felix. (2020). Waakvlamfunctie nodig voor kwetsbare bewoners. Onderzoek naar de inrichting van zorg en ondersteuning voor kwetsbare personen in corporatiewijken. https://www.aef.nl/storage/images/Eindrapport_AEF_inrichting_zorg_en_ondersteuning_aan_kwetsbare_mensen_in_de_wijk.pdf
- Bitter, N., Roeg, D., van Assen, M., van Nieuwenhuizen, C., & van Weegel, J. (2017). How effective is the comprehensive approach to rehabilitation (CARE) methodology? A cluster randomized controlled trial. *BMC Psychiatry* 17, 396 (2017). <https://doi.org/10.1186/s12888-017-1565-y>
- Boomgaard, B. R. (2018). Tiny houses: state of affairs and requirements of potential future residents. Eindhoven: Technische universiteit Eindhoven.
- Cebeon, Impuls, & XpertiseZorg. (2020). Maatschappelijke kosten en baten Brede aanpak dakloosheid: Wonen eerst. <https://www.cebeon.nl/wp-content/uploads/2022/04/20810-7.-Wonen-eerst.pdf>
- Chinman, M., George, P., Dougherty, R. H., Daniels, A. S., Ghose, S. S., Swift, A., & Dephin-Rittmon, M. E. (2014). Peer support services for individuals with serious mental illnesses: assessing the evidence. *Psychiatric Services*, 65(4), 429-441. doi: 10.1176/appi.ps.201300244
- Christians, M., Dries, L. van den & Wolf, J. (2014). Op eigen kracht. Werkboek voor zelfmanagement. Nijmegen: Impuls, Radboudumc.
- Davelaar, M., Gruppen, A., & Knevel, J. (2018). Goede burens. Lessen uit gemengde woonprojecten in Utrecht. <https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/goede-burens-lessen-uit-gemengde-woonprojecten-in-utrecht>
- Davelaar, M., Van Doorn, L., & Gruppen, A. (2020). Als je wijkbewoners mixt, worden ze dan aardiger voor elkaar? *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 4, 57-59.
- De Vet, R. (2019). Effectiveness of critical time intervention for homeless people. A randomized controlled trial to enhance continuity of care during the transition from shelter to community living. <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/213934/213934.pdf>
- De Vries, W. (2015). Overlastprocedure HVOQuerido. <https://housingfirstnederland.nl/wp-content/uploads/2017/02/Overlast-procedure-HVOQuerido.pdf>
- Doran, K., & Doede, M. (2020). An interdisciplinary street outreach program to engage vulnerable neighbors in care. *Public Health Nursing*, 38(2), 141-144. <https://doi.org/10.1111/phn.12829>
- Drukker, M., Visser, E., Sytema, S., & Van Os, J. (2013). Flexible Assertive Community Treatment, Severity of Symptoms and Psychiatric Health Service Use, a Real life Observational Study. *Clinical Practice & Epidemiology in Mental Health*, 9, 202-209.
- Durbin, A., Kapustianyk, G., Nisenbaum, R., Wang, R., Aratany, T., Khan, B., & Stergiopoulos, V. (2019). Recovery education for people experiencing housing instability: An evaluation protocol. *International Journal of Social Psychiatry*, 65(6), 468-478. <https://doi.org/10.1177/0020764019858650>
- Ecorys. (2018). Doorkijk in de maatschappelijke effecten van flexwonen. Aangevuld met Casestudies. <https://kennisopenbaarbestuur.nl/media/255863/doorkijk-in-de-maatschappelijke-effecten-van-flexwonen.pdf>
- Evans, K. (2019). Tackling homelessness with tiny houses: An inventory of tiny house villages in the United States. *The Professional Geographer*, 72(3), 360-370. doi:10.1080/00330124.2020.1744170

- Gutman, S. A., & Raphael-Greenfield, E. I. (2017). Effectiveness of a supportive housing program for homeless adults with mental illness and substance use: A two-group controlled trial. *British Journal of Occupational Therapy*, 80(5), 286-293. <https://doi.org/10.1177/0308022616680368>
- Herman, D., Conover, S., Felix, A., Nakagawa, A., & Mills, D. (2007). Critical time intervention: An empirically supported model for preventing homelessness in high risk groups. *The Journal of Primary Prevention*, 28(3-4), 295-312. <https://doi.org/10.1007/s10935-007-0099-3>
- Herman, D., Opler, L., Felix, A., Valencia, E., Wyatt, R. J., & Susser, E. (2000). A critical time intervention with mentally ill homeless men. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 188(3), 135-140. <https://doi.org/10.1097/00005053-200003000-00002>
- Jansen, A., Baars, I., Schmit, M., Al Shamma, S., Van den Dries, L., & Wolf, J. (2020). Housing First: dakloosheid stoppen in plaats van managen. *Sociale Vraagstukken*. <https://www.socialevraagstukken.nl/housing-first-dakloosheid-stoppen-in-plaats-van-managen/>
- Kasprow, W. J., & Rosenheck, R. A. (2007). Outcomes of critical time intervention case management of homeless veterans after psychiatric hospitalization. *Psychiatric Services*, 58(7), 929-935. <https://doi.org/10.1176/ps.2007.58.7.929>
- Kruiter, A. J., & Kruiter, H. (2013) *De praktijk als landingsbaan*. Den Haag: Ministerie van BZK en Ministerie van VWS.
- Kwakernaak, M., & Visser, G. (2015). *Evaluatierapport SoNeStra. Een evaluatie met de Effectencalculator van de werkwijze SoNeStra door de sociale wijkteams in Zutphen*. Nijmegen: Wmo Werkplaats.
- Lako, D. (2020). *Mind the gap. Effectiveness of Critical Time Intervention for abused women during their transition from shelter to community living*. Nijmegen, Radboudumc.
- Maas, M., Al Shamma, S., Altena, A., Jansen, N., & Wolf, J. (2012). *Discus Amsterdam: Housing First*. Nijmegen: Impuls, Radboudumc.
- Omlo, J. (2017). *Wat werkt bij: Outreachend werken. Kansen en dilemma's voor sociale wijkteams*. Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken. <https://www.movisie.nl/publicatie/wat-werkt-outreachend-werken>
- Overkamp, E., Scheijmans, I., & Kuiper, C. (2021). *Bouwen aan een thuis. Geleerde lessen uit de pilots van de U16*. <https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/bouwen-aan-een-thuis>
- Panhuijzen, B., Verweij, S., van Houten, M., van Xanten, H. (2017). *Werk en inkomen in integrale aanpakken: Een verkenning van theorie en praktijk*. Utrecht: Movisie.
- Pitt, V., Lowe, D., Hill, S., Pictor, M., Hetrick, S. E., Ryan, R., & Berends, L. (2013). Consumer-providers of care for adult clients of statutory mental health services. *The Cochrane Database of Systematic Reviews*, 28(3). DOI: 10.1002/14651858.CD004807.pub2
- Rauwerdink-Nijland, E. & Metz, J.W. (2020). *Leven en werken in de rafelrand. Cijfers over de doelgroep en hun ervaring met het straathoekwerk in Amsterdam en omstreken*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam/ Volksbond Streetcornerwerk. (Ook op de webpagina Youth Spot Publicaties).
- Rensen, P., Van Arum, S., & Engbersen, R. (2008). *Wat werkt? Een onderzoek naar de effectiviteit en de praktische bruikbaarheid van methoden in de vrouwenopvang, maatschappelijke opvang en opvang voor zwerfjongeren*. Utrecht: Movisie/Trimbos-instituut.
- Roeg, D. P. K., Voogt, M. C. M., van Assen, M. A. L. M., & Garretsen, H. F. L. (2012). *De effecten van bemoeizorg. De effecten van bemoeizorg bij Nederlandse bemoeizorgteams*. Tilburg: Tilburg University.
- Singelenberg, J. (2010). *SEV advies: Skeave Huse*. https://www.dsp-groep.nl/wp-content/uploads/18chskaeve_1_SEV_evaluatierapport-_Skaeve_Huse.pdf

- Tjaden, C. D., Boumans, J., Mulder, C. L., & Kroon, H. (2021a). Interpersonal relations within the context of resource groups for people with severe mental illness: A narrative approach. *Frontiers in Psychiatry*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.632437>
- Tjaden, C.D., Mulder, C.L., den Hollander, W., Castelein, S., Delespaul, P., Keet, R., van Weeghel, J., Kroon, H. (2021b). Effectiveness of Resource Groups for Improving Empowerment, Quality of Life, and Functioning of People With Severe Mental Illness: A Randomized Clinical Trial. *JAMA Psychiatry*. 78(12): 1309-1318.
- Tsemberis, S. J. (2010). *Housing First: The Pathways Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction Manual*.
- UN Habitat. (2008). 'World Habitat Awards'. <https://world-habitat.org/world-habitat-awards/>
- Van den Handel, C. (2009). Evaluatie Skaeve Huse Houthaven Amsterdam. https://www.dsp-groep.eu/wp-content/uploads/18chskaeve_3_Evaluatie_project_Skaeve_Huse_Amsterdam_Houthaven.pdf
- Van der Meulen, M., Liefhebber, S., Van der Zwet, R., & Keuzenkamp, S. (2021). De rol en meerwaarde van ervaringsdeskundigen in sociale wijkteams. Een onderzoek in Utrechtse buurtteams. Utrecht: Movisie. *De-rol-en-meerwaarde-van-ervaringsdeskundigen-in-sociale-wijkteams.pdf* (movisie.nl)
- Van der Velden, J., & Wassenberg, F. (2016). *De Magic Mix. Een verkenning van wooncomplexen waar verschillende doelgroepen gemengd wonen*. Den Haag: Platform 31. Platform31 kennis- en netwerkorganisatie voor stad en regio - De Magic Mix
- Van Erp, N. (2014). *Individuele Plaatsing en Steun (IPS). Good practices Langdurige ggz*. Utrecht, Trimbos-instituut.
- Van Klaveren, S., Schutte, S., Ham, N., & Van Triest, N. (2017). Zicht op uitstroom. Stappenplan voor het in beeld brengen van de uitstroom uit het Beschermd Wonen. <https://www.platform31.nl/publicaties/zicht-op-uitstroom#>
- Van Regenmortel, T. (2020). *Bouwen aan een wetenschappelijke basis voor sterk sociaal werk*. Tilburg: Tilburg University.
- Van Rooijen, A., Knispel, A., van Hoof, F., et al. (2016). *Samenwerking ggz en sociaal domein voor mensen met ernstige psychische aandoeningen. Verkenning van praktijkvoorbeelden*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Van Tol, P. C., Jonker, I., Scheepers, A. L. & Wolf, J. R. L. M. (2021). Pathways to Empowerment in local social services from a municipality: its outcomes, critical elements and working mechanisms. Submitted.
- Weare, C. (2021). Housing Outcomes for Homeless Individuals in Street Outreach Compared to Shelter. *Journal of Poverty*, 25(6), 543-561. <https://doi.org/10.1080/10875549.2020.1869664>
- Weltevrede, A.M., Van den Heenk, A., Wolff, R., De Boom, J., & Seidier, Y. (2017). *Netwerken in de buurt. Een onderzoek naar het nieuwe zorgconcept Buurtcirkel*. Utrecht, Movisie
- Wilken, J. P., & Den Hollander, D. (2019). *Handboek Steunend Relationeel Handelen. Werken aan herstel en kwaliteit van leven*.
- Wolf, J. R. L. M. (2014). *Critical Time Intervention bij kwetsbare mensen in transitie*. Nijmegen: Impuls - Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg, Radboudumc.
- Wolf, J. R. L. M. (2016). *Krachtwerk, methodisch werken aan participatie en zelfregie*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Wolf, J. R. L. M. (2019). *Krachtkompas*. Nijmegen: Impuls, Radboudumc.

Impuls
Onderzoekscentrum
maatschappelijke zorg

**Preventie
Alliantie**